

Dr hab. n. med. Krystyna Kozakiewicz
Klinika Kardiologii i Chorób Strukturalnych Serca
III Katedry Kardiologii
Wydział Lekarski w Katowicach
Śląski Uniwersytet Medyczny

Recenzja pracy na stopień doktora nauk o zdrowiu **mgr Małgorzaty Suwały**

pt. „**Wpływ palenia tytoniu na masę ciała i dystrybucję tkanki tłuszczowej w populacji osób dorosłych.**”

(Promotor: Prof. nadzw. UM, dr hab. n. hum. Wojciech Bielecki)

Palenie tytoniu jest silnym i niezależnym, modyfikowalnym czynnikiem ryzyka chorób sercowo-naczyniowych i należy do pięciu głównych czynników, na podstawie których oszacowuje się ryzyko sercowo-naczyniowe (CVD). Równie ważnymi i modyfikowalnymi, powszechnie występującymi czynnikami ryzyka CVD, których częstość występowania zwiększyła się w ciągu ostatnich dziesięcioleci są nadwaga, otyłość i otyłość brzuszna. Pomimo, że świadomość społeczna dotycząca zagrożeń związanych z paleniem papierosów jest coraz bardziej powszechna, nałóg ten stanowi nadal jeden z głównych problemów zdrowia publicznego. Z kolei nadwaga i otyłość należą do najłatwiej rozpoznawalnych czynników zagrożenia, a ich zwalczanie wymaga dużego i nieustannego wysiłku, zwłaszcza ze strony zainteresowanej osoby. Z uwagi na powszechność występowania i wagę tych dwóch czynników, wśród wielu badaczy rośnie zainteresowanie tą tematyką. Jednak publikacje naukowe dotyczące związku pomiędzy paleniem papierosów a otyłością lub nadwagą przynoszą często sprzeczne wyniki. A zatem wybór tematu badania przez Doktorantkę jest trafny i w pełni uzasadniony.

Wstęp

W obszernym liczącym 39 stron wstępie, składającym się z trzech rozdziałów, Doktorantka opisuje epidemiologię palenia tytoniu i otyłości w Polsce i na świecie, a także omawia następstwa zdrowotne i ekonomiczne. Rozdział trzeci poświęca przeglądowi literatury dotyczącej związku pomiędzy paleniem tytoniu a masą ciała.

Autorka podkreśla, że palenie tytoniu i otyłość należą do kluczowych problemów zdrowia publicznego z uwagi na częstość występowania oraz następstwa dotyczące zdrowia i kosztów społeczno-ekonomicznych. Podkreśla, że nałóg palenia jak i

powszechność otyłości przybrały rozmiary epidemii. Doktorantka przytacza dane statystyczne, które powinny mobilizować służby medyczne oraz organy państwowe do działań mających skutecznie zmniejszać zagrożenie rozwojem chorób cywilizacyjnych. Wiedza, którą Autorka przedstawia we wstępie przekonuje o celowości przeprowadzenia recenzowanego badania. Uważam, że ta część rozprawy mogłaby być wykorzystana do publikacji w formie pracy poglądowej.

Cele pracy

Cele pracy sformułowane są bardzo szeroko. Oprócz głównego celu, jakim była ocena wpływu codziennego palenia tytoniu na masę ciała i dystrybucję tkanki tłuszczowej w populacji osób dorosłych, Doktorantka postawiła sobie jeszcze sześć szczegółowych celów, mających wyjaśnić wiele wątków związanych z paleniem papierosów i masą ciała oraz pomiarem otyłości trzewnej.

Celami szczegółowymi były m.in.: określenie różnic pomiędzy grupami w średniej masie ciała i BMI oraz w średnich wartościach miar otyłości wisceralnej; zbadanie wpływu cech społeczno-demograficznych i palenia papierosów na masę ciała i rozmieszczenie tkanki tłuszczowej; porównanie sposobu żywienia, modelu spożycia alkoholu i poziomu aktywności fizycznej a także ocena przydatności miar otyłości wisceralnej. Ponadto Autorka postawiła sobie 21 hipotez badawczych, które szczegółowo omawia w dalszej części rozprawy.

Materiał i metodyka

Badanie ma charakter badania epidemiologicznego - przekrojowego (z grupą kontrolną) - tzw. cross-sectional study. Materiał badawczy pochodzi z Drugiego Wieloośrodkowego Badania Stanu Zdrowia Ludności (WOBASZ II) zrealizowanego w latach 2013-2014. Na uwagę zasługuje szczegółowe przedstawienie przez Autorkę metodologii projektu WOBASZ, któremu poświęciła IV rozdział rozprawy. W oparciu o odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu badania WOBASZ II dotyczące palenia papierosów, Doktorantka wyodrębniła grupę 1218 osób (540 kobiet i 678 mężczyzn) w wieku 20-74 lata, którą poddała analizie. Grupę badaną stanowiły osoby deklarujące palenie papierosów, grupę kontrolną - osoby niepalące. Zarówno grupa badana (osoby palące papierosy) jak i grupa kontrolna (osoby niepalące papierosy) liczyły po 270 kobiet i 339 mężczyzn. Przedmiotem analizy w obu grupach były: pomiary antropometryczne, cechy społeczno-demograficzne, spożycie alkoholu, zwyczaje żywieniowe oraz stopień aktywności fizycznej.

Dużym atutem rozprawy jest bardzo szczegółowy, staranny opis metodyki badania oraz zastosowanych metod statystycznych. Również na uwagę zasługuje merytoryczne uzasadnienie przedstawionych przez Autorkę kryteriów wykluczenia do badania oraz klarowne przedstawienie na rycinie 4. schematu wyłonienia grup,

poddanych dalszej analizie. Doktorantka wykazała się bardzo dobrym opanowaniem warsztatu badawczego.

Wyniki

Wyniki przedstawiono na 154 tabelach i 26 rycinach. Opis uzyskanych wyników zawiera 102 strony, co już może świadczyć o bardzo szczegółowej, wielowątkowej analizie materiału badawczego. Do interesujących obserwacji dokonanych przez mgr M. Suwałę należą m.in.: 1. otyłość częściej obserwowano u osób niepalących (kobiety: 24,1% vs 20,0%; mężczyźni 24,8% vs 20,4%); 2. wskaźniki masy ciała (średnia masa ciała i średni BMI) nie różniły się znamiennej pomiędzy badanymi grupami wśród młodych dorosłych (20-34 lata); 3. u mężczyzn stwierdzono istotny wzrostowy trend BMI wraz ze wzrostem liczby wypalonych papierosów; 4. wśród kobiet palących papierosy częstość występowania otyłości malała wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia, a u mężczyzn ta zależność była odwrotna; 5. otyłość brzuszna istotnie częściej obserwowano u kobiet palących papierosy w porównaniu do kobiet niepalących; 6. u mężczyzn i kobiet palących papierosy cechami istotnie zwiększającymi ryzyko wystąpienia nadwagi/otyłości były: wiek i stan cywilny (pozostawanie w związku małżeńskim), a u mężczyzn dodatkowo średni i wysoki SES; 7. czynnikami, które u palących mężczyzn istotnie zwiększały szansę wystąpienia otyłości wisceralnej były wiek i BMI, natomiast w grupie kobiet stan cywilny (mężatka) i także BMI. Z kolei krótszy staż palenia papierosów znamiennej zmniejszał ryzyko wystąpienia otyłości brzusznej u mężczyzn, a w grupie kobiet średni i wysoki SES. 8. Istotnym spostrzeżeniem jest to, że grupa paląca papierosy charakteryzowała się niekorzystnymi zachowaniami zdrowotnymi. Osoby palące ponad 20 papierosów dziennie miały najwyższy BMI, WHR i WC, stwierdzono najmniejszą aktywność fizyczną i złe nawyki żywieniowe, a mężczyźni deklarowali największe średnie tygodniowe spożycie alkoholu. 9. Przydatność stosowanych w pracy mierników otyłości trzewnej była podobna.

Na podstawie uzyskanych wyników Doktorantka sformułowała 14 wniosków, których większość zasługuje na uwagę przy wdrażaniu programów antynikotynowych i prewencyjnych. Na szczególną uwagę zasługuje wniosek 3. mówiący o braku potwierdzenia powszechnego poglądu, że młodzi dorośli, palący papierosy mają niższą masę ciała. I tę wiedzę powinno się wykorzystać w profilaktyce antynikotynowej. Kolejnym istotnym wnioskiem jest stwierdzenie, że wśród uczestników programów redukcji masy ciała powinni znaleźć się przede wszystkim palący papierosy mężczyźni o wysokim SES oraz że przy wyodrębnianiu osób o zwiększonym ryzyku CVD należy zwrócić uwagę na otyłych wisceralnie palaczy tytoniu, niezależnie od wartości BMI. Szczególną opieką prewencyjną powinny być objęte kobiety palące papierosy, gdyż w tej grupie obserwowano silniejszy negatywny wpływ palenia na otyłość brzuszna.

Dyskusja

W dyskusji Doktorantka niezwykle merytorycznie weryfikuje hipotezy badawcze z uzyskanymi wynikami, a także konfrontuje z wynikami innych autorów. Bardzo szczegółowa analiza wyników pozwala Autorce dokonać szeregu ciekawych obserwacji oraz znalezienie odpowiedzi na postawione w pracy pytania. Przeprowadzona dyskusja świadczy o znakomitym przygotowaniu naukowym i posiadaniu przez Doktorantkę szerokiej i aktualnej wiedzy z dziedziny będącej przedmiotem badania.

Układ pracy jest typowy, zgodny z wymogami dla rozprawy doktorskiej. Praca składa się z 11 rozdziałów, wykazu skrótów i symboli, streszczeń w języku polskim i angielskim, piśmiennictwa oraz załączników na które składają się: spis tabel i rycin, zgody Komisji Bioetycznej i Ogólnopolskiego Koordynatora Programu WOBASZ II na wykorzystanie danych oraz fragmenty kwestionariusza wywiadu projektu WOBASZ II. Rozprawa liczy 260 stron tekstu, zawiera 154 tabele (96 tabel umieszczonych w aneksie tabelarycznym) i 26 rycin oraz 364 pozycje piśmiennictwa polskiego i zagranicznego, na które składają się również strony internetowe (42 pozycje).

Do analizy statystycznej Doktorantka zastosowała poprawne nowoczesne testy statystyczne. Na podkreślenie zasługuje bardzo dokładny opis metod statystycznych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na wyjaśnienie nowoczesnej ale rzadko stosowanej metody **propensity score matching (PSM)**. Dokładny opis testów statystycznych pozwala na zrozumienie analizy materiału i interpretację uzyskanych wyników.

Uwagi i pytania.

1. Jakie kryteria zastosowano przy tworzeniu kategorii dochodowych ≤ 1500 zł; $<1501-2500>$ zł; ≥ 2501 zł
2. Najczęstszym powodem chęci zaprzestania palenia papierosów badani podali lęk przed chorobą, jednocześnie najrzadszym zalecenia lekarskie. Proszę o komentarz tych odpowiedzi.

Podsumowanie

Recenzowana praca posiada dużą wartość naukową i praktyczną. Jest źródłem bardzo szczegółowych i istotnych informacji na temat ważnych czynników ryzyka miażdżycy, występujących w polskiej dorosłej populacji. Dane te mogą, a nawet powinny być wykorzystane w przygotowywaniu i wdrażaniu programów prewencyjnych. Podczas realizacji programów profilaktycznych wykorzystanie wiedzy, jaką dostarcza omawiana praca, na pewno może wpłynąć na lepszą

skuteczność tych programów. Praca została zredagowana bardzo starannie, napisana prawidłowym, komunikatywnym stylem i charakteryzuje się wzorcową szatą graficzną. Autorka wykazała się umiejętnością szczegółowej analizy uzyskanych wyników i stawiania wniosków oraz szeroką znajomością wiedzy z dziedziny będącej przedmiotem badania.

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.) i wnioskuję do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi o przeprowadzenie dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie rozprawy. Uzasadnienie wniosku o wyróżnienie pracy zawarte jest w podsumowaniu.

Katowice, 3. 09. 2017

ADIUNKT
Kliniki Kardiologii III Katedry Kardiologii
Uniwersytetu Medycznego w Katowicach
Krzysztof Kozakiewicz
dr hab. med. Krystyna Kozakiewicz